

ISSN (Print): 2304–5809
ISSN (Online): 2313–2167

Науковий журнал
«МОЛОДИЙ ВЧЕНИЙ»

№ 11 (99) листопад 2021 р.

Редакційна колегія журналу

Сільськогосподарські науки

Базалій В.В. – д-р с.-г. наук
Балашова Г.С. – д-р с.-г. наук
Бондар О.Б. – канд. с.-г. наук
Клименко М.О. – д-р с.-г. наук
Коковіхін С.В. – д-р с.-г. наук
Лавриненко Ю.О. – д-р с.-г. наук
Писаренко П.В. – д-р с.-г. наук

Історичні науки

Змерзлий Б.В. – д-р іст. наук

Юридичні науки

Бернацька Н.І. – д-р. юрид. наук
Стратонов В.М. – д-р юрид. наук

Політичні науки

Наушкіна С.М. – д-р політ. наук
Яковлев Д.В. – д-р політ. наук

Педагогічні науки

Козяр М.М. – д-р пед. наук
Рідей Н.М. – д-р пед. наук
Федяєва В.Л. – д-р пед. наук
Шерман М.І. – д-р пед. наук
Шипота Г.Є. – канд. пед. наук

Філософські науки

Лебедева Н.А. – д-р філос.
в галузі культурології

Психологічні науки

Шаванов С.В. – канд. псих. наук

Філологічні науки

Шепель Ю.О. – д-р філол. наук

Технічні науки

Гриценко Д.С. – канд. техн. наук
Дідур В.А. – д-р техн. наук
Шайко-Шайковський О.Г. – д-р техн. наук

Економічні науки

Іртищева І.О. – д-р екон. наук
Козловський С.В. – д-р екон. наук
Шапошников К.С. – д-р екон. наук

Медичні науки

Нетюхайло Л.Г. – д-р мед. наук
Пекліна Г.П. – д-р мед. наук

Ветеринарні науки

Морозенко Д.В. – д-р вет. наук

Мистецтвознавство

Романенкова Ю.В. – д-р мистецт.

Соціологічні науки

Шапошникова І.В. – д-р соц. наук

Хімічні науки

Козьма А.А. – канд. хім. наук

Військові науки

Можаровський В.М. – д-р військ. наук

Міжнародна наукова рада

Adam Wrobel – Doktor, Associate Professor (Poland)
Arkadiusz Adamczyk – Professor, Dr hab. in Humanities (Poland)
Giorgi Kvinikadze – PhD in Geography, Associate Professor (Georgia)
Inessa Sytnik – Professor, dr hab. in Economics (Poland)
Janusz Wielki – Professor, dr hab. in Economics, Engineer (Poland)
Javad Khamisabadi – Professor, PhD in Industrial management (Iran)
Michal Sojka – Doctor in Engineer (Poland)
Stanislaw Kunikowski – Associate Professor, Dr hab. (Poland)
Wioletta Wojciechowska – Doctor of Medical Sciences (Poland)
Вікторова Інна Анатоліївна – доктор медичних наук (Росія)
Глушченко Олесь Анатоліївна – доктор філологічних наук (Росія)
Дмитрієв Олександр Миколайович – кандидат історичних наук (Росія)
Марусенко Ірина Михайлівна – доктор медичних наук (Росія)
Швецова Вікторія Михайлівна – кандидат філологічних наук (Росія)
Яригіна Ірина Зотовна – доктор економічних наук (Росія)

Журнал включено до міжнародних каталогів наукових видань і наукометричних баз:
НБУ ім. В.І. Вернадського, Google Scholar, CrossRef, Index Copernicus.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого ЗМІ серія КВ № 18987-7777Р,
видане Державною реєстраційною службою України 05.06.2012 року.

Обкладинка журналу присвячена творчості Остапа Вишні – письменнику унікальної популярності, класику сатиричної прози, автору видатної збірки «Мисливські усмішки» та інших чудових творів. Він увійшов в історію української літератури як письменник-гуморист, засновник нового художнього жанру «нарис-усмішка». Своєю творчістю Остап Вишня продемонстрував, що гумор – це не лише веселощі, а й потужна зброя. Остап Вишня – письменник мільйонних тиражів, для нього було справою честі працювати для народу та в ім'я народу.

ЗМІСТ**ТЕХНІЧНІ НАУКИ**

- Літовка А.І., Козоріз В.О., Баранова А.О.**
Оцінка впливу побутових відходів на навколишнє середовище.....85
- Мамонтов В.В., Березинський Г.В.**
Аналіз наукометричних даних науковців на основі графу співавторства89

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

- Осипчук Р.П., Кучменко О.Б.**
Біохімічна характеристика антиоксидантного потенціалу коров'ячого та козиного молока.....94
- Шевченко В.Г., Лагутенко О.Т., Настека Т.М., Шевченко В.Ю.**
Еколого-біологічний стан та основні екологічні проблеми села Русанів Броварського району Київської області.....99

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

- Анісімов Д.О.**
Роль спортивних ігор у вихованні професійних якостей курсантів.....104
- Бабаліч В.А., Маленюк Т.В.**
Тенденції та перспективи викладання дисципліни «Надання першої долікарської допомоги у процесі занять фізичною культурою і спортом» для студентів та слухачів курсів підвищення кваліфікації у закладах вищої освіти.....107
- Драч Т.Л., Цимбалюк О.К.**
Удосконалення фізичного виховання учнів молодшого шкільного віку засобами занять повітряною акробатикою на полотнах112

АРХІТЕКТУРА

- Британ Л.М., Франків Р.Б.**
Трансформація світлових ефектів у комунікаційно-інтерактивні інсталяції, засобами сенсорної взаємодії з людиною.....116

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

- Лук'яненко О.В.**
Коди колоніальної пам'яті та дискримінації у поезії Наташі Третьєвої.....121

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

- Пиж'янова Н.В., Зінчук Ю.В.**
Практичні аспекти запису та картографування пісенних та хореографічних пам'яток фольклору.....125
- Школьна О.В., Прядко С.Я.**
Тапісярні та персярні на теренах Речі Посполитої XVIII століття.....128

- Школьна О.В., Черніченко К.П.**
Ефективність використання Adobe Photoshop у цифровому мистецтві.....131

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

- Гавриш К.О., Шпачинський І.А.**
Філософські аспекти дидактичної системи Василя Олександровича Сухомлинського.....134
- Yarmolitska Nataliia, Turenko Vitalii**
Research of philosophical problems of biology in the Kyiv worldview and epistemological philosophical school in the second half of the XX century.....140
- Ярмолицька Н.В.**
Рецепція ключових ідей давньоіндійської філософії в науковому спадку О. Козлова.....146

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

- Бондар О.М., Антипін Є.Б.**
Організація взаємодії ЗЗСО з батьківською спільнотою в умовах змішаної та дистанційної освіти.....153
- Герганов Л.Д., Ярмак А.Х.**
Впровадження цифрових технологій в освітній процес закладу вищої морської освіти.....157
- Гнидюк О.П., Мороз Х.В.**
Гендерна рівність: рівні умови для служби та фізичних навантажень у військовій формуваннях.....160
- Жучкова В.Ю.**
Форми, методи та прийоми корекції навичок саморегуляції у молодших школярів.....164
- Костецька Г.В.**
Застосування методу проєктів з залученням онлайн-дошки Padlet для уроку іноземної мови.....168
- Маринченко І.В., Васенок Т.М., Зінченко А.В.**
Удосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання відповідно до трендів ринку праці172
- Ніколаєнко Л.П., Василенко І.А., Бойко Я.М., Логвина О.В., Астапенко О.О., Українська К.В.**
Дослідження обізнаності педагогічних працівників закладу загальної середньої освіти у питанні академічної доброчесності та захисту авторства наукових і методичних розробок...177
- Скорочод О.О., Шпачинський І.А.**
Формування системи моральних цінностей засобами лялькотерапії у дітей з порушеннями інтелекту.....181
- Стрілецька Н.М., Чеботар Ю.В.**
Формування елементів культури демократії молодших школярів у процесі проведення ранкових зустрічей185
- Хохлов А.С.**
Художньо-естетичне навчання – джерело енергії морального характеру.....193

Шпіца Р.І., Коваль Н.О.

Розвиток емоційного інтелекту учнів початкової школи в контексті мистецької освіти.....197

Шпіца Р.І., Тітова В.Г.

Особливості використання ІКТ на уроках мистецтва.....201

Яремчук Н.Я., Марусова В.О.

Педагогічні умови організації дистанційного навчання в університеті.....205

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ**Величко І.Г., Корілюк А.Ю., Плетюк Р.М.**

Дослідження розвитку орієнталістики від часів видатного українського вченого Агатангела Кримського до сьогодення.....211

Горбач Н.В., Міщенко С.Ю.

Семантика символу черевичків у повісті М. Матіос «Черевички Божої Матері».....215

Гринів Я.І., Романишин Н.І.

Аналіз стратегії одомашнення, застосований в українському перекладі мультфільму «The Secret Life of Pets».....219

Кухта О.Р., Цьох А.Й.

Аналіз перекладу мовних засобів вербалізації емоцій в англо-українському перекладі роману Дж. Фаулза «Колекціонер».....223

Романишин Н.І., Бій О.Б.

Туристичний дискурс як прагма-комунікативний феномен.....228

Романишин Н.І., Гузан А.П.

Мовностилістичні особливості дискурсу у сфері дипломатії (на матеріалі промов політика Петра Порошенка та Президента України Володимира Зеленського).....232

Романишин Н.І., Маковяк Я.В.

Дослідження метафор на основі частотної лексики у творах Д.Г. Лоуренса.....235

Телкова О.В., Есперова В.О.

Структурно-семантичні та комунікативно-прагматичні особливості іспаномовного інтернет-спілкування.....239

Федірець Т.М., Опанасенко В.В.

Лексико-граматичні особливості перекладу рекламних слоганів.....244

Філь Я.Т., Цьох А.Й.

Лексичні засоби вербалізації концепту національна ідентичність у англomовному дискурсі політичних публічних виступів.....247

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ**Древаль К.О.**

Рубрикація мас-медіа: маніпулятивно-комунікаційний аспект.....252

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ**Онкович А.Д., Кузьма С.О.**

Компетентностноорієнтована масовокомунікаційна діяльність банківських структур щодо пенсіонерів.....256

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ**Личик О.Я., Крук С.Л.,****Гаврилькевич В.К.**

Теоретичний огляд проблеми розвитку довготривалої пам'яті у дітей молодшого шкільного віку.....262

Мишко Н.М.

Прояв булінгу у середовищі молодших підлітків.....268

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ**Яремко І.І.**

Антикризове управління закладами сфери охорони здоров'я.....272

ЮРИДИЧНІ НАУКИ**Андропова А.О.**

Єдина система підготовки експертних кадрів в країнах ЄС та Україні.....278

Анісімов Д.О., Шеверун В.С.

Сучасні аспекти вдосконалення рівня фізичної підготовки майбутніх правоохоронців засобами єдиноборств.....284

Аносов І.В., Соляник В.Г.

Аналіз та профілактика експертних помилок, виникаючих під час проведення трасологічної експертизи механічного пошкодження одягу.....289

Біліченко В.В.

Дослідження ефективності виконання завдань у малих тактичних групах.....296

Дерев'яно С.С.

До питання про антропогенний вплив на навколишнє природне середовище.....299

Крицька І.О., Верещака Я.В.

До питання про систему гарантій проведення допиту під час пандемії COVID-19.....304

Меньших Т.М.

Особливості товарознавчої експертизи одягу, що був у використанні.....310

Миргород-Карпова В.В., Корощенко К.Р.

Історія та проблеми становлення інституту реституції культурних цінностей на території України.....315

Серета Д.Ю.

Поняття товарознавчої експертизи, її цілі та завдання.....319

Сєдих Ю.О., Тимченко Л.М.

Правова природа та особливості договору купівлі-продажу земельних ділянок.....323

Стебляно А.В., Безвін О.С.

Конституційно-правовий статус іноземців в Україні та деякі особливості реалізації їхніх прав і свобод.....327

Стебляно А.В., Солдатенко М.Д.

Правове регулювання спеціальних податкових режимів в податковому праві України та зарубіжних країн.....332

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-11-99-44>

УДК 373.3.091.33-027.22:7].015/31:159.942

Шпіца Р.І., Коваль Н.О.

Київський університет імені Бориса Грінченка

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В КОНТЕКСТІ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розкривається значення емоційного інтелекту в особистісному зростанні учнів початкової школи в контексті мистецької освіти. Уточнюється поняття «емоційний інтелект», окреслюється його зміст та структура. Визначаються особливості його розвитку в учнів 1-4 класів у контексті мистецького навчання у початковій школі. Виокремлено, адаптовано та розроблено вправи, прийоми, ігри для розвитку емоційного інтелекту молодших школярів: «Мегафора», «Маска улюбленого героя мистецького твору», «Скринька кольорових емоцій», «Кандинський», «Музична графіка», «Пантоміма», «Скульптура», «Тембри голосів», «Малюнок в техніці флюїд-арт», «Тілесна перкусія», «Диригент», «Дзеркало», «Дотик», «Музичний діалог», «Мистецьких зошит емоцій», «Мозаїка емоцій», «Імпровізація», «Емоція у смартфоні», «Мистецький батл», «Кольори», «Флюїд-арт», «Дихальна гімнастика» та інші. Означено базові чинники та умови, які безпосередньо впливають на розвиток емоційного інтелекту молодших школярів освітньому процесі НУШ.

Ключові слова: емоційний інтелект, молодші школярі, розвиток, вправи, прийоми, ігри, чинники, умови, мистецька освіта, початкова школа.

Shpitsa Roksolana, Koval Nataliia

Boris Grinchenko University of Kyiv

DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN THE CONTEXT OF ART EDUCATION

Summary. The article reveals the importance of emotional intelligence in the personal growth of primary school students in the context of art education. The concept of "emotional intelligence" is specified, its characteristics and structure are given. It involves the separation of components: motivational-value, cognitive-cognitive and creative-reflexive. According to this structure, effective means for the development of emotional intelligence of primary school students in the context of art education in primary school are identified. Exercises, techniques and games for effective development of emotional intelligence of junior schoolchildren in art lessons are offered. Among the exercises we consider the most effective: "Metaphor", "Mask of the favorite hero of the work of art", "Box of colored emotions", "Kandinsky", "Musical graphics", "Pantomime", "Sculpture", "Voices", "Drawing in technique" fluid art", "Body percussion", "Conductor", "Frozen", "Mirror", "Touch", "Empathy", "Musical dialogue", "Artistic notebook of emotions". Among the interactive techniques that we offer to use in practice with younger students in art lessons are: "Mosaic of emotions", "Musical treasure trove of emotions", "Musical puzzle", "Improvisation", "Emotion on the palm", "Blind composer", "Theater mime actors", "Conductor of emotions". The use of games is important in the learning process for younger students during the development of emotional intelligence. In particular, interesting applications are the games "Wall to wall", "Dance-growth" and relaxation techniques to relieve tension using music, color, muscle and respiratory relaxation, elements of art therapy: "Colors", "Fluid art", "Breathing gymnastics", etc. Also in the article the factors and conditions which influence process of development of emotional intelligence of the schoolchildren at art lessons are outlined. Among the factors, we highlight: a comfortable artistic atmosphere, emotional communication in the educational environment with musical works (participation in concerts, children's music philharmonics, exhibitions), partnerships between participants in lessons, cooperation of students, parents and teachers in creating art projects. We also highlight the conditions for successful development of emotional intelligence of the student, which we see in: practicing work in pairs while creating a picture, or discussing their emotions on the listened work, organizing team project work, using extracurricular activities to form emotional intelligence, playing real and fictional life situations (interviews with the artist), creating a situation of success, practicing reflective writing, when primary school students write to music about what they feel right now, or express emotions through drawings, collage or other creativity.

Keywords: emotional intelligence, junior high school student, development, exercises, techniques, games, factors, conditions, art education, primary school.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство вимагає мобільності і гнучкості відповідно до викликів, які постають перед ним. Вони стосуються й реформування освітньої сфери зокрема. Протягом останніх років відбулися та відбуваються зміни, які переорієнтувати сучасну школу у місце формування й розвитку в учнів життєвих компетентностей, необхідних для успішного життя. Вони детально виокремлені в Державному стандарті початкової освіти (2018), Концепції «Нова українська школа» (2016). Серед них виділяють вміння керувати своїми емоціями

та застосовувати емоційний інтелект. У контексті розвитку зазначених вмінь, важливу роль відіграють предмети художньо-естетичного циклу, зокрема інтегрований курс «Мистецтво». Саме на творчих заняттях цієї дисципліни, здобувачі освіти збагачують свої емоції та мають змогу за допомогою спілкування з творами мистецтва виявити їх, прожити та зрозуміти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз педагогічних, психологічних, методичних джерел з проблеми розвитку емоційного інтелекту виявив зацікавленість науковців до

розгляду різних аспектів вирішення даної проблеми. Дослідженням феномену емоційного інтелекту займалися зарубіжні психологи (І. Аршава, Р. Бар-Он, Д. Гоулман, Дж. Мейер, Д. Карузо, Г. Гарднер, П. Саловей, Дж. Стайн, М. Бреккет, В. Ієр). Серед вітчизняних педагогів-класиків, які вважали пріоритетним виховання емоційної сфери дитини були: К. Ушинський, В. Сухомлинський, А. Макаренко, С. Русова та ін. Дослідники І. Васильківський та С. Дерев'яноко розкривають окремі аспекти проблеми цілеспрямованого розвитку емоційного інтелекту школярів. Питанням розвитку емоцій та емоційного інтелекту молодших школярів присвятили свої наукові розвідки І. Бех, Ю. Савченко, І. Сухопара, Г. Браславська, Т. Дригач та інші вітчизняні вчені. Розвиток емоційного інтелекту засобами арт-терапії вивчала дослідниця І. Опанасюк. У сфері ж мистецької шкільної освіти виділяємо методичні розробки О. Весни, Т. Скорик, Т. Котик та інші.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. У роботах науковців розкриваються важливі аспекти розвитку емоційного інтелекту, однак потребується уточнення даної проблематики у контексті мистецької початкової освіти.

Мета статті: уточнити сутність поняття «емоційний інтелект», його структуру; окреслити адаптовані та авторські вправи, технології, ігри, які сприяють збагаченню емоційного інтелекту учнів; означити чинники та умови його успішного розвитку в освітньому процесі на уроках мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження науковцями спектру емоцій розпочалося наприкінці ХХ століття. Це сприяло виникненню нових понять, серед яких «емоційний інтелект». Його розглядали у всіх сферах, однак не менш важливим було окреслення даного феномену освітній галузі. Так, з моменту ухвалення Закону України «Про освіту», розпочалось реформування загальної середньої освіти. Її результатом стало запровадження концепції Нової української школи. В ній зазначено, що розвиток емоційного інтелекту дітей стає пріоритетним завданням сучасної освіти, а емоційний інтелект передбачається наскрізне вміння, пов'язане з усіма компетентностями, що є підґрунтям успішної самореалізації учня – як особистості.

Розглядаючи сутність категорії емоційного інтелекту учнів початкової школи у площині мистецької освіти, зазначимо складові конструкції «емоційного інтелекту». Він включає в себе базові поняття «емоція» та «інтелект». Поняття «інтелект» у більшості наукових джерел трактується як здатність до здійснення процесу пізнання й ефективного вирішення проблем. Це стосується передусім процесів опанування нового кола життєвих завдань. Під терміном «інтелект» як правило розуміють широкий набір здібностей особистості. В свою чергу термін «емоція» тлумачиться як психічне відображення навколишнього світу у формі короткочасних переживань людини. Саме емоція стає своєрідним проявом ставлення до дійсності, своїх дій та дій інших, реакція на вплив внутрішніх і зовнішніх подразників.

Поняття емоційного інтелекту було запропоновано Джоном Майером і Пітером Саловеем у 1990 році [8, с. 433]. Воно, на думку науковців,

являє собою складне інтегративне утворення особистості. Автори створили свою модель емоційного інтелекту, яка містить 4 складові. Серед них вони виокремлюють ідентифікацію емоцій, їх використання, розуміння та управління ними.

Не менш важливим для нас виявилися наукові пошуки Д. Гоулмана. Під поняттям «емоційний інтелект», автор розуміє цілий комплекс компетенцій (самосвідомість, здатність управляти собою, соціальну чуйність та управління взаємовідносинами), що і складає його структуру [4, с. 221]. Так, у підструктурі «самосвідомість» науковець виокремлює емоційну самосвідомість, правильну самооцінку, впевненість у собі. *Управління собою*, в свою чергу, – вважає автор, – включає в себе емоційний самоконтроль, відкритість, чесність, адаптивність, досягнення, ініціативу, оптимізм. До *соціальної чуйності* він відносить емпатію, обізнаність, запобігливість. В свою чергу, до *управління взаємовідносинами* на думку Д. Гоулмана слід виокремити надихаючі відносини, вплив, розвиток інших, каталізатор змін, управління конфліктом, створення зв'язків, робота в команді та співробітництво [4, с. 221].

В свою чергу, науковець Н. Рибаківа одним із ключових компонентів емоційного інтелекту розглядає емпатію як здатність до ефективного міжособистісного спілкування. Шляхом розвитку здатності до емпатії, – вважає дослідниця, – можливо удосконалювати емоційний інтелект у будь-якому віці. З цією метою науковцем, на основі узагальнення досвіду психології, музикознавства, музичної педагогіки, розроблено і обґрунтовано метод створення емоційно-асоціативних інтерпретацій музики [6, с. 152]. Головною відмінністю музики від інших видів мистецтв є те, що художня інформація, думка, ідея, «закодована» в музичних звуках, сприймається і засвоюється з опорою на чуттєво-емоційну сферу. Сприймання музики, як і мистецтва загалом та його емоційне осмислення викликають у людини співпереживання, яке виступає основою розуміння художньої інформації, що складає значний потенціал розвитку емпатії як однієї із провідних якостей, що утворюють емоційний інтелект.

Розгляд змісту та складових даної категорії, дав можливість визначити «емоційний інтелект учнів початкової школи» як феномен в якому поєднуються інтелект та емоції учнів, що мають вплив на розуміння ними своїх і чужих емоцій через мистецтво, вміння їх висловлювати через виконання творчих завдань, розуміти свої почуття та почуття оточуючих завдяки мові різних видів мистецтв та комунікувати з ними.

На основі зазначених структурних компонентів та за допомогою виокремлених напрямів розвитку емоційного інтелекту молодших школярів (пізнання власних емоцій і почуттів; пізнання емоцій і почуттів інших людей; володіння власними емоціями та почуттями; взаємодія і комунікація з іншими людьми) пропонуємо виокремити структуру емоційного інтелекту учнів початкової школи, яка передбачає формування наступних складових: мотиваційно-ціннісної, когнітивно-знаннєвої та творчо-рефлексивної. Відповідно до зазначеної структури можна виокремити більш дієві засоби для розвитку емоційного інтелекту молодших школярів. Саме його розвиток – прийнято вважати основою соціалізації учня.

Так, науковці Г. Брославська та Т. Дрига впевнені, що діти з високим рівнем емоційного інтелекту матимуть кращі комунікативні, вербальні й когнітивні навички. Також автори переконують, що розвиваючи емоційний інтелект, діти навчаються справлятися зі складними ситуаціями, легко знаходять спільну мову з однокласниками, краще розуміють себе і оточуючих [1, с. 7]. Цьому сприяють предмети художньо-естетичного циклу, зокрема інтегрований курс «Мистецтво».

Проаналізувавши погляди вчених для розвитку емоційного інтелекту учнів початкових класів на уроках мистецтва пропонуємо використовувати завдання за допомогою яких відбуватиметься: транслювання емоцій через слухання музичних композицій; відслідковування вчителем та самими школярами своїх емоційних станів та відчуттів; приймання та переосмислення емоцій завдяки творам мистецтва; керування та передача емоційних станів через малюнок, пластику, прозу, поезію, спів з використанням арт-терапевтичних вправ; влучення школяра в творчу роботу, завдяки спілкуванню з мистецтвом.

Добираючи вправи, засоби, методи, прийоми та мистецькі ігри для розвитку емоційного інтелекту учнів початкової школи ми враховували окреслену нами структуру базового поняття. Також спиралась на методичні розвідки та дослідження сучасних науковців. Так, Д. Гоулман у своїй праці «Working with emotional intelligence» пропонує враховувати дівість таких методів розвитку емоційного інтелекту як моделювання, зворотній зв'язок, програвання ролей, демонстрації, проектування (Goleman, 1998). В свою чергу, науковець С. Дерев'яноко переконує, що слід звернути увагу на такі продуктивні методи розвитку емоційного інтелекту як гра, арт-терапія, психогімнастика, поведінкова терапія [5, с. 104]. Педагог-практик О. Весна детально окреслила творчі завдання та ісбгеак ігри, які частково вважаємо за доцільне використати та адаптувати відповідно до сфери нашого наукового пошуку [3, с. 23]. Не менш актуально виявилася методика, розроблена сучасним дослідником І. Васильківським, деякі положення якої адаптуємо для розвитку емоційного інтелекту молодших школярів на уроках мистецтва [2, с. 57]. Також пропонуємо авторські вправи, прийоми для розвитку емоційного інтелекту учнів початкових класів на уроках мистецтва.

Відтак, для розвитку емоційного інтелекту молодших школярів вважаємо за доцільне використовувати на уроці мистецтва такі вправи: «Метафора», «Маска улюбленого героя мистецького твору», «Скринька кольорових емоцій», «Кандинський», «Музична графіка». Для розвитку вмінь, які б допомагали учням 1-4 класів керувати власними емоціями підійдуть «Пантоміма» (під музичний супровід), «Скульптура», «Тембри голосів», «Малюнок в техніці флюїд-арт», «Тілесна перкусія», «Диригент». Ефективними вправами для розпізнавання емоцій інших людей буде виконання вправ «Заморожені», «Дзеркало», «Дотик», «Емпатія», «Музичний діалог», «Мистецьких зошит емоцій». Не менш важливим є застосування елементів музикотерапії, музикографії, арт-терапії. Їх використання під час слухання музичних інструментальних композицій дозволяє учням зрозуміти свої емоції та вира-

зити їх через колір, звук, ризку, крапку та при виконанні творчих завдань. Серед музичних композицій пропонуємо твори: Й. Баха – Ш. Гуно «Аве Марія», Л. Бетховена «Місячна соната», П. Чайковського «Вальс квітів», Е. Гріга «Ранок», Ф. Шопена «Ноктюрн», «Вальс», С. Рахманінова «Вокаліз», С. Людкевича «Листок з альбому». Окрім музичних композицій зазначених, вважаємо за доцільне використовувати інструментальні твори сучасних композиторів: Л. Енауді «Experience», «Fly», Г. Денаро «L'attesa», «Magia», «L'estasi», С. Хмари «Nocturne».

Не менш важливими у практичній діяльності є прийоми розвитку емоційного інтелекту учнів. Пропонуємо використовувати у практичній діяльності з молодшими школярами на уроках мистецтва наступні (адаптовані та авторські):

– «Мозаїка емоцій». Її пропонуємо використовувати для розвитку навичок, що необхідні для розуміння власних емоцій. Вони розвиваються під час, або після прослуханого музичного твору. Спочатку учням пропонуємо заплющити очі і слухаючи музичну композицію уявити візерунок, або певний образ. Також школярі прописують, або озвучують в голос свої емоції, які виникли під час знайомства з музичним твором. Під час другого прослуховування, використовуючи невеличкі клаптики кольорового паперу, вони створюють зображення чи візерунок відповідно до прослуханої композиції. Також учням пропонується картка зі значенням кольорів за допомогою якої, діти можуть визначити свої емоції (явні, чи приховані).

– «Імпровізація» використовується для розвитку емоційного відгуку на мистецький твір (картину, інструментальну музичну композицію, вірш, тощо). Учням пропонується за допомогою пластики тіла та елементарних рухів зобразити ту емоцію, яку викликав той чи інших твір мистецтва.

– «Емоція у смартфоні». Розглянувши один з творів мистецтва, школярам пропонується зробити селфі та зафіксувати свою емоцію.

Поряд з окресленими прийомами для активізації внутрішнього музичного слуху та комунікації з однолітками використовується прийом «Незрячий композитор». В свою чергу «Театр акторів-мімів» допомагає виражати емоції і покращує впевненість, а прийом «Диригент емоцій» впливає на розуміння та вираження емоцій учнів початкової школи. Цікавими також є «Музична скарбничка емоцій» та «Музичні пазли». Суть першого полягає не тільки в розвитку емоційного інтелекту, але й має вплив на розвиток емпатії учня. Таким чином, школярів молодших класів спонукає до розумової діяльності на уроках мистецтва. Разом з тим, активізує музичну пам'ять та увагу. Використання другого прийому розвиває у здобувачів освіти вміння працювати в команді та взаємодіяти [3, с. 23].

Важливою у навчальному процесі молодших школярів є ігрова діяльність. Саме тому, під час розвитку емоційного інтелекту пропонуємо ряд адаптованих ігор. Зокрема, цікавою у застосуванні є дидактична гра «Мистецький батл». Її суть полягає у відстоюванні своєї думки стосовно певного мистецького явища, наявності змагального інтересу та вияву своїх емоцій. Ще одна цікава адаптована гра для розвитку емоційної

контактності – «Танець-зростанець». Використовуючи дану гру, О. Весна пропонує викладачеві дібрати музичну композицію відповідно до теми уроку. Описав, під запропоновану музику пара учнів починає танцювати. Вчитель зупиняє фрагмент музичної композиції, пара розходитьсся та обирає нових партнерів. Відтак танцюють вже дві пари. Таким чином в кінці виконання даної гри танцюють школярі всього класу [3, с. 23]. Також на уроці доцільно застосовувати прийоми релаксації для зняття напруги, використовуючи музику, колір, м'язове і дихальне розслаблення та завдання з елементами арт-терапії: «Кольори», «Флюїд-арт», «Дихальна гімнастика» тощо.

Ефективність розвитку емоційного інтелекту молодших школярів залежить від чинників та умов, які впливають на процес розвитку емоційного інтелекту молодшого школяра на уроках мистецтва.

Серед чинників, ми виокремлюємо: комфортну мистецьку атмосферу, емоційне спілкування в освітньому середовищі з музичними творами та творчістю митців (участь у віртуальних подорожах музеєм, долучення до перегляду дитячого концерту в дистанційному форматі, тощо), толерантно-партнерські взаємини між учасниками на уроках під час виконання творчих завдань, співпраця школярів, батьків та вчителів у створенні короткострокових та довгострокових мистецьких проєктів.

Не менш важливими є наявні умови для успішного розвитку емоційного інтелекту. Серед них виокремлюємо наступні:

– практикування роботи у парах під час створення малюнку, або обговорення своїх емоцій за прослуханим твором;

– організація командної проєктної творчої роботи;

– використання можливостей позакласної роботи (музичні дитячі філармонії, концерти, участь у театральних виставах, мистецьких проєктах) для формування емоційного інтелекту;

– програвання реальних і видуманих життєвих ситуацій (інтерв'ю з митцем);

– практикування рефлексивного письма та музикографії (школярі молодшого шкільного віку під музику пишуть про те, що відчувають саме зараз, або висловлюють емоції через графічний спосіб, малюнки, колаж, чи іншу творчість;

– створення ситуації успіху при виконанні творчих колективних завдань.

Висновки і пропозиції. Отже, розглянувши та проаналізувавши наукові розвідки сучасних дослідників, було уточнено сутність поняття емоційного інтелекту учнів початкової школи у площині мистецької освіти та означено його структурні складові. Відповідно до окресленої структури запропоновано засоби розвитку емоційного інтелекту молодших школярів. Відтак, нами було виокремлено вправи, інтерактивні прийоми та дидактичні ігри. Окреслено чинники й умови, які безпосередньо впливають на процес розвитку емоційного інтелекту молодшого школяра на уроках мистецтва. Наукового обґрунтування потребують методи та прийоми, що становить перспективу для подальшого дослідження. Також детальнішого розгляду потребують форми позаурочної діяльності учнів (музичні дитячі філармонії, концерти та мистецькі акції), які безпосередньо впливають на розвитку емоційного інтелекту учнів початкових класів.

Список літератури:

1. Брославська Г., Дрига Т. Розвиток емоційного інтелекту учнів початкових класів. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2020. № 47. С. 7–13.
2. Васильківський І.П. Виховання емоційного інтелекту учнів середнього шкільного віку : дис. ... док. філософії : 011. Київ, 2021. 361 с.
3. Весна О.Л. Розвиток емоційного інтелекту на уроках музичного мистецтва: методичний посібник. Хмельницький : Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, 2018. 50 с.
4. Гоулман Д. Емоціональний інтелект / переклад з англійського А.П. Исаевой. Москва : Астрель, 2011. 478 с.
5. Дерев'яно С.П. Актуалізація емоційного інтелекту в емоціогенних умовах. *Соціальна психологія*. 2008. № 1. С. 96–104.
6. Рыбакова Н.А. Развитие эмоционального интеллекта средствами музыки. *Психология и психотехника*. 2015. № 2(77). С. 150–158.
7. Савчук Б., Котенко Р. Розвиток емоційного інтелекту в майбутніх менеджерів туризму. *Молодь і ринок*. 2020. № 6–7 (185–186). С. 33–36.
8. Mayer J.D., Salovey P. The Intelligence of Emotional Intelligence. New York, 1993. P. 433–442.

References:

1. Broslavska H., Dryha T. (2020) Rozvytok emotsiinoho intelektu uchniv pochatkovykh klasiv [Development of emotional intelligence of primary school students]. *Scientific notes of the department of pedagogy*, no. 47, pp. 7–13.
2. Vasylykivskiy I.P. (2021) Vykhovannia emotsiinoho intelektu uchniv serednoho shkilnoho viku [Education of emotional intelligence of middle school students] (PhD Thesis), Kyiv.
3. Vesna O.L. (2018) Rozvytok emotsiinoho intelektu na urokakh muzychnoho mystetstva [Development of emotional intelligence in music lessons]: methodical manual. Khmelnytskyi: Khmelnytsky Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education.
4. Houlman D. (2011) Emocional'nyj intellekt [Emotional intelligence] / translation from English Isaeva A. Moscow: Astrel.
5. Derevianko S.P. (2008) Aktualizatsiia emotsiinoho intelektu v emotsiiohennykh umovakh [Actualization of emotional intelligence in emotional conditions]. *Social Psychology*, no. 1, 478 p.
6. Rybakova N.A. (2015) Razvitie emocional'nogo intelekta sredstvami muzyki [Actualization of emotional intelligence in emotional conditions]. *Psychology and psychotechnics*, no. 2(77), pp. 150–158.
7. Savchuk B., Kotenko R. (2020) Rozvytok emotsiinoho intelektu v maibutnykh menedzheriv turyzmu [Development of emotional intelligence in future tourism managers]. *Young Scientist*, no. 6–7 (185–186), pp. 33–36.
8. Mayer J.D., Salovey P. (1993) The Intelligence of Emotional Intelligence. New York, pp. 433–442.